

подростков и молодежи». – М., 2006. – С. 109.

5. Методические рекомендации по физиолого-гигиеническому изучению учебной нагрузки / Под ред. М.В. Антроповой, В.И. Козлова. – М., 1984. – 67 с.

6. Модернізація вищої освіти України і Болонський процес // Освіта України. – 2004. – № 60 – 61. – С. 7 – 11.

7. Севрюкова Г.А. Адаптивные изменения функционального состояния и работоспособность студентов в процессе обучения // Гигиена и санитария. – 2006. – № 1. – С. 72 – 73.

8. Спицин А.П. Оценка адаптации студентов младших курсов к учебной деятельности // Гигиена и санитария. – 2007. – № 2. – С. 54 – 56.

9. Ушаков И.Б., Соколова Н.В. Современные проблемы качества жизни студентов // Гигиена и санитария. – 2007. – № 2. – С. 54 – 58.

УДК 371.214.46:811.111

В.М. Карпова

Сумський державний

педагогічний університет

ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ПРАКТИЧНИХ І РОЗВИВАЮЧИХ ЦІЛЕЙ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ МОВ

У статті розглядаються питання взаємозв'язку та взаємодоповнення практичних і розвиваючих цілей навчання іноземних мов під час застосування гуманістичної стратегії навчання, що вимагає змін у методиці викладання предмета. Наведено конкретні вправи для безпосереднього застосування на практичних заняттях з іноземної мови.

В статье рассматриваются вопросы взаимосвязи и взаимодополнения практических и развивающих целей обучения иностранных языков во время применения гуманистической стратегии обучения, что требует перемен в методике преподавания предмета. Приведены конкретные упражнения для непосредственного применения на практических занятиях по иностранному языку.

The article considers the problem of linguistic and psychological lesson aims, their interconnection, and complementation in the course of foreign language teaching when it is the part of humanistic educational strategies and which requires particularizing teaching technologies. In the article there is also a good supply of exercises to be used in a foreign language classroom.

Навчальні стратегії на певному етапі розвитку суспільства, як відомо, супроводжуються змінами в педагогічній теорії та практиці навчально-виховного процесу, визначаються ступенем розвитку науки та потребами власне суспільства. Зміни, що відбуваються сьогодні в освіті, вимагають часто осмислення та додаткового аналізу для того, щоб кваліфікований спеціаліст у сфері викладання іноземних мов міг орієнтуватися в широкому колі ідей, напрямків і освітніх технологій. Не дивлячись на те, що передова теорія і практика навчання активно розробляє нові технології

гуманістичної стратегії навчання іноземних мов, часто вони не усвідомлюються вчителями як система навчання, а тому застосовуються розрізнено і не досягають необхідного результату. Цей факт свідчить про актуальність проблеми, яка чекає вирішення. Відомо, що у тріаді практичних та психолого-педагогічних цілей уроку провідне місце належить досягненню практичних цілей навчання, що є природнім, оскільки метою вивчення іноземної мови є оволодіння основними видами мовленнєвої діяльності цієї мови. Педагогічні (виховні) цілі уроку нерідко закладені в мовленнєвому матеріалі підручника і завданням учителя є їх «прояв» у процесі уроку. Щодо психологічних (розвиваючих) цілей, то, як показують наші спостереження й аналіз уроків учителів і студентів-практикантів, вони часто залишаються нереалізованими, залишаючись на папері у вигляді пункту в плані-конспекті уроку. У кращому випадку йдеться про такі по суті традиційні цілі, як розвиток довготривалої/короткотривалої пам'яті, розвиток мовної здогадки, а також уваги, сприйняття, уяви, що необхідні й корисні, а також характерні майже будь-якій шкільній дисципліні.

Метою статті є розкриття взаємозв'язку між практичними та розвиваючими цілями навчання іноземних мов на уроці для більш ефективного впровадження освітньої програми в умовах застосування гуманістичних стратегій навчання. А для цього необхідно вирішити такі **завдання**:

- проаналізувати сучасні освітні парадигми як відображення синергетичної моделі освіти;
- виділити на цій основі гуманістичні технології навчання, приділяючи увагу розвиваючим;
- розглянути теорію множинного інтелекту як модель для досягнення розвиваючих цілей;
- запропонувати види завдань, що ілюструють ефективність реалізації практичних і розвиваючих цілей навчання на уроці іноземної (англійської) мови.

Оскільки система освіти завжди спирається на наукове розуміння світу і людини, вона визначає цілі та завдання навчання, зміст, принципи, методи. Складається науково обґрунтована філософія освіти, яка є стратегією подальшого розвитку системи освіти і яка в практиці роботи втілюється в конкретні освітні технології.

У своєму розвитку технологія освіти проходить через низку етапів – від

механістичного розуміння, етапу експериментальної науки, і до гуманістичного напрямку, при якому основна увага зосереджена на особистості учня. Для початкового етапу характерна абсолютизація законів механіки, філософія раціонального в пізнанні природи й особистості, що у філософії освіти виявилось в розвитку мислення учнів. Однак головним методом навчання було по можливості безпомилкове виконання завдань на асоціацію, аналогію, за зразком. Розвиток експериментальної бази поглибив розуміння цілей навчання. Це розвиток логіко-понятійного мислення, причому навчання розглядається виключно як додаткова ланка основ наукових знань, перевірених експериментально, а наступним є етап застосування їх на практиці. І знову ми спостерігаємо відтворення завченого, авторитарний тип мислення, догматизм і слідування авторитетам.

Сучасний період глобального еволюціонізму пропонує синергетичну (грец. *sinergena* – «сприяння, підтримка, співпраця») модель освіти. Аналіз розвитку науки як процесу породження нових знань і як внутрішня логіка зміни парадигми освіти є невіддільним від свого соціального коріння, надзвичайно складним і не входить до нашої компетенції. Для того, щоб усвідомити суть трансформацій розвиваючих цілей під час навчання іноземних мов у процесі переходу до застосування гуманістичних освітніх стратегій, слід зупинитися на тому, чим є гуманістична модель освіти та її гуманістична складова.

За В.О. Цикінім, синергетична модель освіти включає такі найважливіші елементи:

- відкритість освіти і творчий характер навчання;
- розвиток інтеграції різноманітних способів освоєння людиною світу – науки, філософії, мистецтва з опорою на холістичні (англ. *wholistic* – «всебічний, цілісний») тенденції розуміння об'єктивної реальності, а не на вивчення окремих дисциплін;
- використання різноманітних інформаційних систем під час передачі та прийому інформації;
- особистісна спрямованість процесу навчання на відміну від цілісної, соціально спрямованої;
- зміна ролі викладача – від авторитарної моделі до відносин співробітництва та співтворчості [3, 112 – 115];
- гуманістичні та психосугестивні технології, у центрі яких –

самопізнання та самореалізація особистості.

У навчанні іноземної мови ці положення можуть означати: слідування положенням, що викладені в документах Болонського процесу, та навчання мови через розкриття творчих можливостей учнів; використання всебічно розвиваючих технологій (англ. whole-brain), які створюють багатовимірне уявлення про явища мови, дійсності; широке застосування інтернет-ресурсу та додаткових автентичних і місцевих матеріалів; індивідуалізація навчання з опорою на особистісні психолого-педагогічні особливості людини; застосування технологій розвиваючого навчання; відмова від авторитарної моделі відносин суб'єкта / об'єкта навчальної діяльності на користь створення атмосфери доброзичливого співробітництва та взаємодовіри на уроці та поза уроком; стимулювання вираження власної думки, ставлення до фактів дійсності засобами іноземної мови й ін.

Усе вищезазначене є характерним для гуманістичної стратегії навчання іноземних мов, до яких також відносяться особистісно орієнтований, сконцентрований на учні (англ. learner-centred) підхід, який у вітчизняній методиці навчання іноземних мов представлений як «навчання у співробітництві» [3, 27]. Загалом поняття та принципи гуманістичної стратегії навчання давно та стійко ввійшли в психолого-педагогічний контекст, сповідуючи всесторонню любов і повагу до дитини (гуманно-особистісні технології), самостійність, свободу вибору (технології вільного виховання), залучення до інформаційної взаємодії зі Всесвітом (езотеричні технології) тощо. Назви технологій визначаються способами, методами, засобами навчання. У контексті цієї публікації важливо зосередити увагу на методичній складовій гуманістичних технологій під час навчання іноземних мов, про що було вказано. У зв'язку з цим більш детально розглянемо аспект розвиваючого навчання, оскільки однією із цілей навчання на уроці є розвиток певних якостей особистості учня.

Як відомо, теорія розвиваючого навчання завдячує своєю появою І.Г. Песталоці, А. Дістервегу, К.Д. Ушинському й ін. Наукове обґрунтування належить Л.С. Виготському, який показав, що навчання є ведучою силою психічного розвитку, у тому числі й особистості. Проблема отримала подальший розвиток у працях Л.В. Занкова (концепція цілісного розвитку особистості), Д.Б. Ельконіна та В.В. Давидова (розвиток інтелектуальних здібностей), Г.К. Селевко й І.С. Якиманської (творчий розвиток в емоційно-

моральній, діяльнісно-практичній і самокерованій сферах). Термін «розвиваюче навчання» (В.В. Давидов) на сьогодні є загальноприйнятим та означає активно-діяльнісний тип навчання, який ураховує та використовує закономірності розвитку, пристосовується до рівня й особливостей індивідууму, опереджає, стимулює, направляє і прискорює розвиток спадкових даних особистості, спрямований на дитину як суб'єкта діяльності і на розвиток всієї цілісної сукупності особистісних якостей [2, 180 – 185].

У навчанні іноземної мови розвиваючі цілі можна коротко подати у вигляді трьох груп:

- розвиток мовленнєвих здібностей у процесі вивчення мови (механізму здогадки, розрізнення, імітації, відчуття мови, компенсаторних здібностей);
- розвиток психічних функцій (пам'яті, довільної уваги, словесно-логічного мислення, емоційно-вольової сфери, активності);
- розвиток мотивації до подальшої навчальної діяльності, до оволодіння мовою та культурою країни, мова якої вивчається, допитливості, прагнення до самовираження, готовності вступати в безпосереднє спілкування з носіями мови [5, 118].

Цілі навчання мови відносяться до числа базисних компонентів системи навчання та відображають об'єктивні потреби суспільства в певний історичний період розвитку. Як уже зазначалося, прийняття синергетичної моделі розвитку навчання означає зміну стратегії та технології навчання, що підготовлено даними філософії, науки, передового досвіду. Вивчення закордонних джерел з проблеми дослідження дозволило доповнити наші уявлення про зміст розвиваючих цілей навчання іноземних мов на сучасному етапі. Йдеться про застосування таких технологій, як нейро-лінгвістичне програмування (Р. Бендлер, Дж. Грюндер), сугестопедія (Г. Лозанов), навчаюча кінесіологія (Г.Е. Деннісон), теорія множинного інтелекту (Г. Гарднер). Ці технології певною мірою відомі методиці навчання іноземних мов, однак у практиці роботи застосовуються доволі обмежено, оскільки вимагають спеціальної підготовки викладача. Усі вони орієнтовані на тісну взаємодію практичних і розвиваючих цілей навчання, що й відрізняє їх від інших комунікативно орієнтованих навчальних технологій. Коротко пропонуємо їх загальну характеристику, оскільки за винятком сугестопедії, перераховані методики мають спільну основу – опору на тип інтелекту учня.

Згідно з сугестопедією, навчання відбувається на основі емоційного навіювання з використанням вербальних і невербальних, зовнішніх і внутрішніх засобів сугестії (гіпнозу). На уроці широко застосовуються фрагменти музичних творів, поліекран, комфортні умови, кольорові ефекти, рольова гра, полілог тощо. Ця модель навчання стала базовою для створення інших технологій навчання іноземних мов (Г.А. Китайгородська, Г. Плесневич та ін.). Урок передбачає досягнення практичних цілей навчання, у тому числі й опосередковано, через застосування розвиваючих технологій. Основоположна ідея нейро-лінгвістичного програмування (НЛП) полягає в тому, що залежно від способу проходження інформації по нервовій системі людини можна виділити три типи модальності – аудіальну (інформація сприймається переважно через органи слуху), візуальну (через зоровий канал сприйняття) та кінестетичну (ведуча роль належить тактильним відчуттям). Отже, пропонуючи програму навчання для подальшого розвитку основної модальності або для розвитку слабо вираженої модальності, можна суттєво впливати на процес засвоєння навчального матеріалу. Гейл Денісон розробила теорію навчаючої кінесіології (educational kinesiology), яка органічно використовує матеріали НЛП для навчання, хоча основне застосування вона знаходить в альтернативній медицині різних країн, у тому числі в Росії.

Теорія множинного інтелекту займається питаннями найбільш ефективного навчання, в основі якого лежить певна природна схильність людини до оволодіння розумовими діями й операціями [1, 5]. Згідно з Г. Гарднером, існує вісім типів інтелекту, які проявляються в одній людині в комбінації. Це:

- логіко-математичний інтелект, який означає здатність логічно мислити, порівнювати, графічно зображувати інформацію, доводити факти;
- вербальний/лінгвістичний інтелект, який дає можливість чіткого словесного вираження думок, почуттів, подій, легко запам'ятовувати інформацію;
- візуальний/просторовий інтелект проявляється в здібностях до уяви, філософських роздумів, створення візуальних картин, метафор, епітетів;
- кінестетичний інтелект характерний для людей, які із задоволенням виконують завдання, пов'язані з рухом. У них є відчуття часу, простору, напрямку, мети дії. На уроці їм потрібно вставати з місця, диригувати,

відстукувати ритм;

- музичний інтелект передбачає схильність до самовираження через музику; під час уроків бажано використовувати фонову музику, розучування пісень тощо;

- натуралістичний інтелект означає здатність милуватися природою, описувати чи придумувати розповідь про фрагменту музичного твору, персоніфікувати неживі предмети;

- інтровертивний інтелект характеризує людей, які схильні до самоаналізу, до виконання навчальної й іншої роботи індивідуально, люблять творчі види роботи – написання творів, інтерпретацію оповідань;

- екстраверти люблять спілкуватися, працювати в команді, обігравати п'єси, виконувати групові проекти;

- емоційний інтелект (П. Саловей, Д. Гоулман) спрямований на виховання емоційної сфери людини через навчання емпатії, самосвідомості, керування власними почуттями, підтримки дружніх стосунків.

Тож після проходження тестування можна скласти профіль інтелекту людини у вигляді діаграми, яка наглядно демонструватиме її неврологічну індивідуальну карту – процентне співвідношення видів інтелекту. Потім усі індивідуальні карти учнів аналізуються викладачем з метою складання профілю групи учнів, мікрогруп за ступенем ідентичності/різномірності. З урахуванням отриманих даних викладач розробляє урок – його змістову, інформаційну складову та методичне забезпечення, тобто форми, методи та прийоми роботи. У результаті здійснюється навчальна діяльність, яка спирається на реальну картину індивідуальних інтелектуальних переваг індивідів. Нагадаємо, що під інтелектуальними перевагами ми розуміємо різновид сприйняття та обробки інформації півкулями мозку конкретної людини, що виражається в її різних видах мотивації (навчальної, процесуальної тощо), а її репрезентативна та референтна системи визначають стиль учіння. Іншими словами, людину цікавить певна інформація, а те, як вона з нею працює, вона не усвідомлює, хоча її вчитель добре обізнаний з обох питань.

Синергетична модель навчання пропонує використання гуманістичних та психосугестивних технологій, які сприяють самопізнанню, самореалізації особистості. У зв'язку з цим виникає питання про розвиваюче навчання, яке має розроблену теорію та позитивний досвід застосування в нашій країні. Ця ідея

отримала розвиток у педагогіці, психології та методиці викладання навчальних предметів за кордоном. Ми зосереджуємо свою увагу на вивченні теорії множинного інтелекту як найбільш перспективної, такої, що відповідає нашому розумінню розвиваючого навчання та сприяє розкриттю особистісних можливостей, їх використання для досягнення мети, практичного оволодіння іноземною мовою. Пробне навчання показало перспективність теми, що дозволяє продовжити наші дослідження щодо підвищення ефективності навчання через тісну взаємодію практичних і розвиваючих цілей навчання на уроці іноземної мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карпова В.Н. Гуманистические стратегии: использование теории множественного интеллекта на занятиях по иностранному языку// Иноземні мови. – 2007. – № 3. – С. 3 – 6.
2. Полат Е.С. метод проектов на уроках иностранного языка// Иностранные языки в школе. – 2000. – № 1. – С. 28 – 30.
3. Селевко Г.К. Современные образовательные технологии: Учеб. пособие. – М.: Народное образование, 1998. – 256 с.
4. Цикин В.А., Наумкина Е.А. Формирование синергетической модели образования. – Педагогічні науки: Збірник наукових праць. – Суми: СумДПУ ім. А.С.Макаренка, 2000. – 480 с.
5. Щукин А.Н. Обучение иностранным языкам: Теория и практика: Учебное пособие для преподавателей и студентов. – М.: Филоматис, 2004. – 416 с.
6. Berman M.A. Multiple Intelligence Road to an ELT Classroom. – Bridgend: Crown House Publishing, Ltd, 1998. – 201 p.
7. Gardner H. Frames of Mind. – London: Fontana Press, 1994. – 466 p.

378.042:811.111

Г.В. Кудрявська
*Київський національний
лінгвістичний університет*

ВПЛИВ ІНДИВІДУАЛЬНИХ ОСОБЛИВОСТЕЙ СТУДЕНТІВ І КУРСУ МОВНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ НА ЕФЕКТИВНІСТЬ ОВОЛОДІННЯ НИМИ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ

У статті розглядається досвід реалізації індивідуального підходу у навчанні студентів вищих навчальних закладів. Індивідуальний підхід є основним психолого-педагогічним принципом, згідно з яким у навчанні враховується і цілеспрямовано розвиваються компоненти кожної з підструктур психологічної структури індивідуальності студента, що значно впливає на якість оволодіння ним іноземним мовленням.

В статье рассматривается опыт реализации индивидуального подхода в обучении студентов высших учебных заведений. Индивидуальный подход есть основным психолого-педагогическим принципом, согласно которому в обучении учитываются и целенаправленно развиваются компоненты каждой из подструктур психологической структуры